

THOMAS HARDY

2. 6. 1840 – 11. 1. 1928

Anglický spisovatel, prozaik a básník Thomas Hardy se narodil 2. června 1840 v rodině zednického mistra v malé vsi poblíž Dorchesteru, v hrabství Dorset. Přes své nesporné nadání a intelektuální i umělecké sklony nemohl navštěvovat univerzitu a byl dán do učení k architektovi v blízkém hlavním městě Dorchesteru. V jednadvaceti letech získal zaměstnání u významného architekta v Londýně, kde se jako praktikant se svými návrhy podílel na rozsáhlých přestavbách venkovských kostelů do novogotického stylu. Ve večerních kurzech studoval jazyky a úspěšně dokončil studium architektury. V sedmadvaceti letech se vrátil domů a věnoval se spisovatelství. Jeho zkušenosti v architektuře však nezůstaly nazmar. Projevily se ve zvýšeném smyslu pro umělecky funkční výstavbu románů i básní.

Ještě než se Thomas Hardy prvně oženil, prožil zřejmě velice intenzivní, ale náhle přerušovaný milostný vztah se svou sestřenicí Tryphenou Sparksovou. Tento vztah byl Hardym a jeho rodinou dlouho utajován. Proto se o něm píše až v posledních letech jako o dalším možném důležitém faktoru v Hardyho tvorbě, zejména ve vytváření ženských postav a jejich komplikovaných vztahů k mužům.

V roce 1870 se Hardy při opravách kostela v Cornwallu seznámil se svou budoucí ženou Emmou Lavinií Giffordovou a roku 1874 si ji vzal. První léta trávili manželé střídavě v Dorsetu a v Londýně. V roce 1885 postavil Hardy dům na okraji Dorchesteru, zvaný Max Gate, a žil zde až do své smrti. Manželství bylo i přes vědomí rozdílného společenského původu zprvu šťastné, Emma se dokonce částečně podílela na Hardyho tvorbě. Později však docházelo ve vzájemném soužití k postupnému odcizení, neboť Emma stále více propadala náboženskému fanatismu. Zemřela v roce 1914. Thomas Hardy se nedlouho po její smrti oženil podruhé s Florence Dugdaleovou, pozdější spoluautorkou jeho životopisu.

Románová tvorba Hardyho je úzce spjata s rodným krajem, který nazývá historickým jménem Wessex. V románech se často zabývá životem venkovských lidí v jižní Anglii, kteří jsou vystaveni velkému stresu a tlaku. Úspěch prvního, ještě

poměrně nenáročného, románu *Krajní prostředky* (1871) povzbudil jeho rozhodnutí zabývat se literaturou profesionálně.

Román *Pod listnatým stromem*, který vyšel roku 1872, potvrdil, že to bylo správné rozhodnutí. Přesto šlo ještě o dílo idylizující, zobrazující starý patriarchální pořádek anglického venkova. Avšak další román *Daleko od hlučícího davu* (1874) ukazuje Hardyho již jako autora zcela samostatného, s vlastní uměleckou metodou i pohledem na svět. Do mladé farmářky Bethsheby Everdenové se vášnivě zamilují dva muži – její soused, nesmělý a osamělý farmář Boldwood, a její pastýř, dříve zámožný, ale nyní ožebračený Gabriel Oak. Bethsheba však podlehne svodům cynického a bezohledného seržanta Troye, za něhož se provdá. Troyův odchod a pověsti o jeho smrti dávají jeho rivalům novou naději na získání krásné Bethsheby. Troy se však nečekaně vrátí a Boldwood ho v pomatení smyslů zabije. Bethsheba se stává ženou věrného a trpělivého Oaka. Román původně vycházel anonymně časopisecky v průběhu roku 1874. Hlavní téma celého příběhu je pro Hardyho typické a vrací se i v jeho pozdějších prózách v podobě konfliktu mezi sobecky bezohlednou vášní nebo až posedlostí a oddanou, nezištnou láskou, jež nakonec získává převahu.

Tragické působení vnějších přírodních sil na lidské osudy je vystupňováno v románu *Rodákův návrat* (1878). Hlavní hrdina Clym Yeobright se po letech vrací do rodného Wessexu z Paříže, kde ho znechutil obchod s diamanty. Chce se věnovat učitelství a rád by uzavřel sňatek s romantickou Eustacií Vyeovou. Oba však mají protichůdný vztah ke svému prostředí a jejich společné soužití končí tragicky. Clym ztrácí manželku i matku a cítí odpovědnost za jejich smrt. Aby vykoupil svou vinu, rozhodne se pro povolání putujícího kazatele. Nakonec nachází životní rovnováhu v okamžiku, kdy se dokáže znovu sžít se svým prostým, ale lidsky plně uspokojujícím rodným prostředím. Román má svým pojetím blízko k antické tragédii. Jeho dějová struktura odpovídá rytmu přírody a jejím proměnám ve všech čtyřech ročních obdobích.

V 80. letech napsal Thomas Hardy několik méně významných románů jako jsou *Vrchní trubač* (1880), *Nerozhodná* (1881) nebo *Dva na věži* (1882). Přelomem v jeho tvorbě se stal román *Starosta casterbridgeský* (1886). Popisuje příběh člověka, jehož tragický pád zavinila jeho vlastní povaha, neschopnost podívat se pravdě do očí a rezignace před silami, jež se mu zdály silnější než on. Hardy zde vytvořil svou nejprokreslenější mužskou postavu. Hlavní hrdina Michael Henchard se dopustí

osudového provinění, když na venkovském trhu v opilosti vydraží svou ženu i dítě neznámému námořníkovi. Tato drastická epizoda čerpá ze skutečné události, jež se odehrála v Hardyho rodném kraji. Henchard se díky své silné vůli vypracuje z pozice chudého zemědělského dělníka do postavení bohatého obchodníka s obilím a dokonce se stane starostou města Casterbridge. Postupně je však vytlačován svým mladším obchodním partnerem a jeho pozice je v ohrožení. Navíc se veřejnost dozvídá o tom, že v opilství vydražil svou rodinu. Osud Hencharda je zpečetěn. Po bankrotu propadá znovu alkoholu a umírá v polorozpadlé chatrči na pustém vřesovišti.

Nejdokonalejšího sepětí románových postav s prostředím rodného kraje dosáhl Thomas Hardy v románu *Lesáci* (1887). Vrchol jeho románové tvorby však představuje román *Tess z d'Urbervillů* (1891). Tess, venkovská dívka s přirozeným půvabem, odchází na matčino naléhání do služby k bohatým „příbuzným“ Stoke-d'Urbervillům. Rychle upoutá pozornost svého „bratráčka“ Aleca a podlehne jeho svodům. Domů se vrací jako svobodná matka i s novorozětem, které však brzy umírá. Později se Tess seznámí s Anjelem Clarem, synem důstojné rodiny duchovních. O svatební noci se mu svěřuje se svou minulostí. Angel pro ni však nemá pochopení a pod tlakem tradiční morálky ji opouští. Tessin otec umírá a matka i sourozenci se musí vystěhovat z rodného domu. V zoufalé situaci se Tess opět setkává s Alecem. Ten se jí snaží finančně pomoci, ale bezohledně se jí znovu zmocňuje. Zoufalou situaci vyřeší Tess tím, že Aleca zabije. Angel se k ní v pokání vrací a Tess s ním stráví několik šťastných dní. Brzy je však zatčena a odsouzena k smrti oběšením. Román nevystihuje pouze osobní tragédii venkovské dívky, ale osud celého anglického rolnictva, vyháněného z půdy i z domovů velkokapitalistickými podnikateli. Výstižná jsou slova v závěru Hardyho předmluvy k pátému vydání románu z roku 1892: „*Na světě je tolik lidí, že každý přesun pozic, i zaručený pokrok, někomu zahýbe žlučí. Takové přesuny často mají svůj počátek v citu, a takový cit někdy má svůj počátek v románu.*“

Vlnu kritické polemiky a odporu rozbouřil Hardyho román *Neblahý Juda*, který vyšel knižně v roce 1895. Hlavní hrdina Juda Fawley, talentovaný, ale nemajetný sirotek, marně touží po vyšším vzdělání. Vášnivě se na studium připravuje, ale brzy zjistí, že je to pouze výsada zámožnějších a mocnějších, než je on sám. Jeho první manželka, vulgární Arabella, ho brzy opouští a Juda se zamiluje do své nešťastně provdané sestřenice Sue. Jejich vztah však společnost odsuzuje pro nemorálnost.

Arabella se po čase nečekaně vrací a zanechává Judovi a Sue své dítě, jehož otcem je Juda. Dochází však k rodinné tragédii, při které Malý Juda, zvaný pro předčasnou duševní vyspělost Staroušek, spáchá sebevraždu, avšak ještě předtím zabije i obě děti z Judova svazku se Sue. Juda a Sue kapitulují před konvencí a vrací se zpět ke svým nemilovaným zákonitým manželským partnerům. Nešťastný Juda, ošetřován Arabellou, brzy umírá. Sue, kdysi nezávislá a svobodomyšlná žena, se mění v posedlou náboženskou fanatičku. Obě hlavní postavy tohoto románu jsou pojaty jako pasivní oběti, i přes svou nevinnost předurčené k záhubě. Thomas Hardy tím naplnil svou vizi lidstva, které existuje opuštěno uprostřed nezúčastněného, lhostejného vesmíru a jeho chladných zákonů. Útoky, které následovaly po vydání tohoto díla, přiměly Hardyho vzdát se další románové tvorby. Od konce století až do své smrti se věnoval již jen poezii, v níž hledal útočiště před nepřátelskou kritikou.

Vedle románů psal Hardy také povídky, které vycházely nejdříve časopisecky. Mezi nejpozoruhodnější knižně vydané sbírky povídek patří např. *Wessexské povídky* (1888) a *Drobné ironie života* (1894). Zvláštní místo v jeho tvorbě zaujímá delší povídka pro mládež *Dobrodružství ve West Poley* (1892), ve které čerpá z vlastních vzpomínek na zážitky z mladých let. Na motivy této povídky vznikl v roce 1980 český televizní film pro mládež *Tajemství d'áblovy kapsy*.

Poezie Thomase Hardyho je převážně ironická, satirická, vyjadřuje kritické postoje i nálady. Objevují se v ní také typické hardyovské slovní a stylové drsnosti, archaismy, baladické a folklórní výrazy i motivy. První sbírka poezie vyšla roku 1898 pod názvem *Wessexské básně*. Obsahovala i verše složené mnohem dříve, ještě před obdobím románů a povídek. Pozoruhodným básnickým dílem je veršované drama *Vladaři* (1904-1908), zahrnující tři části, 19 aktů a 131 scén. Sám Hardy označil toto dílo za „epos-drama“. Historický děj se odehrává v období napoleonských válek od roku 1805 do roku 1815. Napoleon je zde vykreslen jako nepřekonatelný lhář a pokrytec, ale především jako velký oportunist, neustále přesvědčující sám sebe i své okolí, že jeho chorobně velikášské choutky jsou v plném souladu s potřebami Francie, její slávou a velikostí. Toto drama líčí (prvně v anglické literatuře) odhodlaný odpor Angličanů proti Napoleonově rozpínavosti a nelidské krutosti.

Protiválečné, protiimperialistické a demokratické cítění potvrdil Thomas Hardy také svými občanskými postoji. Když mu byl v roce 1908 nabídnut rytířský titul,

nepřijal jej. Po 1. světové válce se stal členem mezinárodního výboru Barbussovy „Internacionály myšlenky“, hnutí Clarté. Dokázal tak, že jeho láska k jihoanglickému venkovu a jeho lidu byla celoživotní láskou velkorysého umělce. Roku 1922 to vyjádřil svým životním krédem: „*Jsem si jist, že pro spisovatele je důležitější důkladně znát malý kousek země než povrchně třeba celý svět.*“

V prosinci roku 1927 Thomas Hardy onemocněl zánětem pohrudnice a 11. ledna 1928 zemřel. Pohřben byl se všemi poctami v koutku básníků ve Westminsterském opatství nedaleko Dickense, ale srdce bylo uloženo v hrobě jeho otce a matky na venkovském hřbitůvku ve Stinsfordu, v blízkosti Hardyho rodné osady.

Z pohledu Thomase Hardyho byla příroda jevištěm, kde se odehrával nelítostný boj o přežití. Člověka viděl jako někoho, kdo touží dosáhnout dále, než je reálné, a potom se stává obětí svých vlastních iluzí a nepříznivých okolností, vydán na milost a nemilost času. Hardyho pesimistický pohled na život částečně pocházel z jeho vysoké citlivosti k lidskému utrpení. F. X. Šalda s obdivem napsal, že „*jest i anglická próza nejvyšší básnické úrovně*“, a jako příklad uvedl hned na prvním místě zemitou prózu Hardyho, „*kteřou můžeš rozemnout v ruce jako hroudu jarní prsti*“.